

Komunikace – dialog – vztah – spolupráce mezi kněžími a laiky (nejenom) v plzeňské diecézi

Příspěvek k pastorační konferenci plzeňské diecéze 8. května 2002 v Plzni

autor: Václav Němec (animátor sněmovního kroužku v K. Varech)

Ve svém příspěvku jsem se pokusil pojmenovat několik základních problémů, které vidím jako hlavní příčiny potíží a poruch ve vztazích mezi kněžími a laiky – ale nejen mezi nimi – v plzeňské diecézi – ale nejen v ní. Myslím, že řešení právě těchto problémů by mohlo významně přispět ke zlepšení vztahů a spolupráce nejen mezi kněžími a laiky, ale na všech úrovních církevního života. Aby řešení uvedených problémů v současné fázi byla účinná, měla by být především komplexní a zahrnovat nejenom změnu smýšlení jednotlivých členů a představitelů církve, ale též struktur, skrze které se uskutečňuje jejich vzájemná interakce. Navzdory zmíněné nutnosti komplexních řešení je podle mého názoru nejen možné, ale nutné začít se změnami nyní a v naší diecézi, a přitom trpělivě, ale vytrvale usilovat o širší rozměr a dosah těchto změn v rámci národní a celosvětové církve.

Tento příspěvek v předložené podobě je mým vlastním dílem, a proto jej podepisuji pouze svým jménem. Nicméně odráží diskuse v našem sněmovním kroužku a je inspirován názory jeho členů. Snažil jsme se rovněž zohlednit zkušenosti a názory mnohých dalších členů církve, s nimiž jsem měl tu příležitost na uvedená témata diskutovat. Domnívám se proto, že se jedná o mnohem víc než jen můj osobní názor.

1) Problém nedostatečné komunikace

Charakteristika problému

Za základní problém církve nejen ve vztahu laiků a kněží považuji *nedostatek komunikace*. Myslím, že je možné hovořit dokonce o *chronických poruchách v komunikaci*. Tento problém se netýká pouze vztahu mezi kněžími a laiky v jednotlivých farních obcích, ale *postihuje celou církev na mnoha různých úrovních*. Dotýká se například vztahu mezi kněžími a jim nadřízenými církevními úřady, vztahu mezi laickou veřejností a církevními představiteli na úrovni národních církví i univerzální církve, vztahu mezi různými hnutími, směry a názorovými proudy v církvi, vztahu mezi některými biskupskými konferencemi a Vatikánem, vztahu mezi teologickými fakultami a církevními představiteli, vztahu mezi teology a učitelským úřadem atd.

Příčiny

Základní příčinou tohoto nedostatku komunikace je *neexistence platform a institucí, které by umožňovaly a garantovaly zpětnou vazbu, výměnu názorů a diskusi mezi různými složkami v církvi*. Principy, na kterých je vystavěn právní řád a institucionální uspořádání církve, neodráží dostatečně pojetí církve II. vatikánského koncilu jakožto *communio* a nedávají dostatečný prostor pro ducha kolegiality, dialogu a hledání konsensu. Samy struktury církve jsou ve své podstatě spíše *nekomunikativní*.

Důsledky

Důsledky tohoto stavu je možno pozorovat na všech stranách a na všech možných úrovních života církve. Vybral jsem namátkou několik z nich:

- Kněží mají často zkreslený obraz, jak laici hodnotí jejich jednání a vystupování. Tato situace může vést k falešnému pocitu uspokojení na jedné straně a frustraci popř. znechucení na straně druhé. Totéž ovšem může platit o vztazích kněží samotných k jejich nadřízeným.
- Názorové rozdíly a konflikty nejsou ventilovány a včas řešeny. V církvi se hromadí neřešené a pod povrchem doutnající konflikty a problémy, které se pak náhle „provalují“ a mají často zbytečně vyhocený či skandální charakter.
- Kritika ze strany nespokojených laiků je často živelná, nekultivovaná a příliš osobní. Kněží pak takovouto kritiku chápou jako osobní útok a jsou jí dotčeni. Totéž platí i pro vztahy na jiných úrovních církevního života.
- Zmínku v této souvislosti zasluhuje též otázka kázání. Kázání je na jedné straně určeno laikům, na druhé straně jsou laici postaveni pouze do role pasivních posluchačů. Neexistuje institut, který by

laikům umožnil kultivovaně, ale upřímně sdělit knězi svůj názor na obsah a úroveň jeho kázání. Přitom by mělo být zájmem každého kněze, mít zpětnou vazbu a vědět, jakou odezvu mají jeho homilie ve farní obci. Určitá forma evaluace a diskuse o kázání by kněze mohla obohatit a přispět ke zkvalitnění homilií, jejichž úroveň je podle mých zkušeností velmi nízká.

- Důsledkem „nekomunikativních“ struktur je především problematický vztah jednotlivých věřících a hledajících k církvi v její institucionální podobě. V současné době dochází ke stále většímu odklonu lidí hledajících i věřících od církve a pěstování jakési privátní zbožnosti, která se mnoha lidem zdá jako jediné východisko při současné podobě církevních institucí. Pro mnoho lidí je obtížné či přímo nemožné integrovat vlastní osobní víru do institucionálního rámce současné církve. To co dnes hrozí jako nejvážnější nebezpečí církvi je stále větší individualizace víry na jedné straně, a „formální a abstraktní opečovávání tradice“ (formulace Medarda Kehla S.J.) církevními institucemi na druhé straně. Toto odcizení mezi institucí církve a osobní vírou jednotlivců považuji za dlouhodobě vůbec nejpovážlivější důsledek zmíněného nedostatku komunikace v církvi.

2) Podíl laiků na správě farních obcí

Charakteristika problému

Dalším problémem, který neprospívá vztahům mezi laiky a kněžími, je *nedostatečný podíl laiků na správě farní obce*.

Příčiny

Příčinou tohoto stavu je *neexistence institucí, které by zaručovaly laikům reálný vliv na život farní obce*. Laici jsou sice často verbálně vyzýváni k větší účasti na životě církve, ale nemají žádné rozhodovací pravomoci. Angažmá laiků není dostatečně institucionálně a právně zakotveno, a proto též na druhé straně není podrobena kontrolním mechanismům.

Důsledky

- Laici jsou stále příliš pasivním prvkem v životě farní obce.
- Někteří laici se živelně, bez jakéhokoli výběru a pravidel ujímají správy různých záležitostí ve farnosti a výkon této správy někdy hraničí s vytvářením jakýchsi „vlivových sfér“, využíváním farního majetku ve vlastních prospěch a s nepatřičným vměšováním do práce kněze.
- Instituce bez reálných pravomocí jako jsou farní a finanční rady (pokud vůbec existují) nevykonávají své funkce trvale a efektivně.
- Kněží jsou příliš zatíženi různými povinnostmi, které by velmi dobře mohli vykonávat i laici. Zbytečně zatěžovány jsou i další církevní úřady (zejména biskupství), které musí často řešit složité problémy místních farních obcí, s nimiž nejsou detailně obeznámeny. Jednání těchto úřadů se pak farním obcím někdy jeví jako byrokratické a jejich zásahy jako necitlivé.
- Život farní obce je nezdravě závislý na konkrétní osobě faráře. Příchod jiného kněze může příliš radikálně změnit život ve farní obci. Větší míra samosprávy by zajistila větší stabilitu a kontinuitu farní obce.
- Laici nejsou ochotni se více finančně podílet na chodu farní obce, jejíž fungování nemohou reálně ovlivnit. Laici nemohou mluvit ani do takových světských a praktických věcí, jakým způsobem budou využity farní prostory, jak bude naloženo s finančními prostředky farnosti atd.

3) Netransparentnost a nedostatečná kontrola

Charakteristika problému

Sektor formální organizace církve – včetně laiků, kteří jsou s církví spojeni pracovní-právním vztahem – není dostatečně transparentní, často se vyznačuje nedostatečnou efektivitou práce, nehospodárným vynakládáním finančních prostředků a byrokratičností.

Příčiny

Na církevních úřadech a v církevních organizacích se dostatečně neuplatňují prvky konkurzu, neexistují dostatečné kontrolní mechanismy a zejména možnost veřejné kontroly, které by zajistily

kvalitní a efektivní fungování těchto institucí. V mentalitě nadřazených v církvi se často směšuje láska k bližnímu s tolerancí k malé pracovní efektivitě či k šlendriánství, čehož mnozí zaměstnanci církve zneužívají.

Důsledky

- Jednání církevních úřadů je často příliš zdlouhavé, byrokratické, neprofesionální, nevypočitatelné a někdy i arogantní.
- Příliš velký objem rozhodovacích pravomocí a povinností, které v hierarchickém systému církve spočívají na jedné osobě (biskupovi, papežovi atd.), vede k tomu, že mnohá důležitá rozhodnutí ve skutečnosti činí nedostatečně kontrolovaní úředníci s velmi problematickým mandátem.
- Církevní úřady se mohou snadno stát prostředím vhodným k vytváření neprůhledných mocenských struktur a zájmových skupin, k pěstování protekcionismu a k ne hospodárnému využívání či zneužívání církevních veřejných prostředků.

Návrh řešení

Domnívám se, že cesta k řešení uvedených problémů vede pouze přes důsledné převedení eklesiologie druhého vatikánského koncilu, jak je vyjádřena v *Lumen gentium*, do církevní právní struktury a institucionálního uspořádání církve. Chápání církve jako *communio*, která je obrazem vnitrotrojiční komunikace, by se mělo důsledněji promítnout do samotných struktur církve na všech úrovních. Je třeba vytvořit podmínky pro to, aby mnohdy falešně a uměle vytvářenou jednotu v církvi vystřídala skutečná jednota všeobecného konsensu a všeobecné kooperace. Tyto podmínky může vytvořit pouze institucionální rámec, který by takovouto komunikaci nedusil a neztěžoval, nýbrž naopak ji umožňoval, podporoval a vyžadoval. Ruku v ruce s tím by mělo jít vytváření účinných kontrolních mechanismů.

Co z toho vyplývá pro nás zde a nyní? Domnívám se, že v tuto chvíli je třeba zejména iniciovat širokou, důkladnou a zejména vážně míněnou diskusi o možnostech systémových neboli strukturálních změn v církvi. Představitelé církve by měli dát nedvojznačně najevo, že toto téma nejen není „neslušné“, ale že je dokonce žádoucí a nanejvýš aktuální. Je třeba zejména shromažďovat a pečlivě vyhodnocovat veškeré kritické hlasy, které upozorňují na nedostatky ve fungování církevních struktur. Je třeba vstoupit do dialogu s odborníky z oblasti sociologie, sociální a kulturní antropologie, sociální psychologie, teorie managementu a s jejich pomocí důkladně a bez předsudků analyzovat strukturální potíže církve a hledat cesty k jejich účinnému řešení. V neposlední řadě je třeba pobídnout všechny zodpovědné představitele církve, aby pozorněji naslouchali teologům, kteří ve starosti o budoucí osud církve již po několik desetiletí pozvedají své znepokojivé hlasy a navrhují cesty k překonání mnoha problémů, které církev tíží.

V této diskusi je přitom třeba jasně rozlišit tři základní roviny. Ke každému z těchto bodů by se pak měly vázat konkrétní důsledky a konkrétní kroky.

- 1) Jaké systémové změny je možno učinit v naší diecézi v hranicích stávajícího institucionálního a právního rámce katolické církve? Tato diskuse a z ní vyplývající konkrétní opatření by mohly být postupně uskutečňovány již v poměrně blízkém časovém horizontu. Vhodnou platformou pro tuto diskusi a hledání řešení jsou pastorální konference spojené s průběžnými konzultacemi s příslušnými odborníky. Podkladem těchto diskusí by každopádně měly být odborné analýzy od povolaných zástupců výše uvedených vědních oborů.
- 2) Jaké systémové změny v české církvi může v rámci svých pravomocí realizovat plenární sněm? Tato diskuse by mohla probíhat až do ukončení plenárního sněmu. Závěrečné usnesení sněmu by pak mělo formulovat konkrétní opatření, která by posléze byla uváděna do praxe.
- 3) Jaké systémové změny může prostřednictvím svých návrhů, podnětů a požadavků iniciovat naše církev v rámci celosvětové církve? Rovněž tato diskuse by mohla být uzavřena do ukončení sněmu a sněm by pak mohl předložit své návrhy k diskusi na mezinárodní úrovni a přednést je nejvyšším představitelům katolické církve.

A ještě poznámka k bodu 2) a 3): Jsem hluboce přesvědčen o tom, že by diskuse v rámci PS měla mít zaměřena především tímto směrem. Přimlouval bych se, aby naše diecéze přispěla k usměrnění a konkretizaci sněmovních témat v tomto duchu. V opačném případě hrozí, že celá diskuse v rámci PS zůstane poněkud bezbřehou, nekonkrétní a bez reálných dopadů na život církve.